

Delo, 23.06.2010
Matjaž Nahtigal, Gostujoče pero

Evropska unija v času ekonomske in socialne krize (Dis)harmonični evropski vrh

Junjski vrh evropskih voditeljev naj bi bil po vrsti kriznih srečanj v zadnjih mesecih prvi običajni vrh, ki naj bi postavil temelje za uspešnejši razvoj Evropske unije in njenih članic v prihodnjih letih. Na srečanjih, ki že potekajo po pravilih lizbonske pogodbe, naj bi našli ustrezne in učinkovitejše odgovore za prihodnji razvoj Unije. Kljub temu da je predsednik sveta EU Herman van Rompuy srečanje opisal kot harmoničen vrh, kjer so imeli voditelji enoten pogled na prihodnjo ekonomsko usmeritev Unije, ostaja vtis, da so v Uniji še vedno diametralno nasprotni pogledi na njen prihodnji razvoj.

Težava junjskega vrha je bila, da sta prevladovala dva medsebojno pretežno izključujoča se predloga za prihodnjo ekonomsko usmeritev Unije: francoski in nemški predlog. Prvi izhaja iz francoske tradicije *dirigiste*, ki poudarja močno regulatorno in intervencijsko vlogo države ter državne tehnokracije, drugi pa iz nemške tradicije socialno-tržne ekonomije, javnofinančne discipline, močne izvozne usmerjenosti in v ta namen ustvarjenih konkurenčnih prednosti.

Prvi model vidi ekonomsko politiko kot antipod monetarni politiki, drugi model gleda na centralno banko kot nedotakljivo institucijo, ki se mora osredotočati izključno na stabilnost cen. Prvi model poudarja potrebo po koordinaciji skupnih politik ne le v smislu fiskalne discipline, temveč v smislu skupnih politik pri raziskavah, sociali in minimalnih plačah, drugi model pa vztraja, da zadošča omejitev javne in zasebne zadolženosti, za preostalo bo poskrbel trg.

Medtem ko poskuša predsednik evropskega sveta uskladiti oba modela, ki naj v prihodnjih mesecih ali letih pripeljeta do nekakšne skupne evropske ekonomske vlade, se velja vprašati, ali sta to res modela, ki dejansko ustrezata potrebam EU in njenih držav članic za prihodnji razvoj. Sam sem mnenja, da nobeden od njiju posamično, kakor tudi ne njuna morebitna skupna kompromisna različica, nista zadosten in ustrezen odgovor na resnične razvojne probleme EU in njenih članic. V času, ko model *dirigiste* kljub uspešnemu povojnemu razvoju ne deluje več optimalno za Francijo, in v času, ko je vse več dvomov, ali lahko nemški vse bolj liberalni tržni model s preveliko odvisnostjo od izvoza zagotovi potrebno gospodarsko dinamiko in razvoj Nemčije, ne kaže poskušati vzpostaviti enega samega evropskega modela za vse države članice. Iluzija je, da bi lahko z enim samim modelom zagotovili bolj uravnotežen prihodnji razvoj za vse države članice, za celotno gospodarstvo Evropske unije.

Nemške gospodarske in finančne težave

Evropski vrh je tudi pokazal, da Nemčija še naprej ni pripravljena prevzeti ustrezno velike odgovornosti za težave drugih držav članic, čeprav jih s svojimi velikanskimi presežki pomaga ustvarjati. Nakopičenih trgovinskih in javnofinančnih primanjkljajev znotraj evrskega območja ni mogoče odpraviti, če največja in najrazvitejša članica vztrajno koplji presežke v menjavi znotraj EU.

Podatki kažejo, da konkurenčnost njenega gospodarstva ne temelji toliko na rasti produktivnosti na zaposlenega, saj ta že več let stagnira, temveč na enostranski odločitvi o

zadrževanju plač zaposlenih, kar se je začelo že s Schröderjevo *Agendo 2010*. Tako izkorišča priložnosti, ki jih ponujata skupno evrsko območje in vrsta restriktivnih pravil in politik skupnega trga.

Toda tudi v Nemčiji, pretirano odvisni od izvoza, se kopičijo gospodarske težave. Njen tradicionalno najbolj dinamičen del gospodarstva *Mittelstant* kot hrbtenica nemškega gospodarstva stagnira. Po različnih podatkih primanjkuje že več kot trideset tisoč inženirjev in raziskovalcev v srednjih in malih podjetjih, ki imajo tudi vse več težav z dostopom do financiranja, s tem pa usihata tudi inventivnost in dinamičen razvoj teh podjetij.

Dodatno presenečenje so nemške deželne banke, kjer se je, kot vse kaže, nakopičilo največ toksičnih sredstev in o čemer se še naprej skoraj ne razpravlja. Prav nemške deželne banke so bile namreč v preteklosti tiste finančne institucije, ki so podpirale nemški gospodarski razvoj na ravni lokalnega in regionalnega gospodarstva, preden so se podale v finančno tvegano poslovanje. O tovrstnem obratu poslovanja je Günter Verheugen pred kratkim dejal, da so nemške banke postale svetovni prvak v tveganem poslovanju. Kako doseči, da bodo banke spet financirale razvoj realnega gospodarstva, je eden največjih izzivov ne le za nemško, ampak tudi za druge politike.

Paul Krugman, sicer naklonjen uspešnemu razvoju evropskega projekta, v nastali situaciji še opozarja, da lahko prehitre fiskalne omejitve le še dodatno zmanjšujejo gospodarsko rast, ne da bi pomembneje izboljšale javnofinančno situacijo. Končno se pod vplivom na novo odkrite ekonomske ortodoksije v osrčju Evrope pozablja, da varčevanje ni samo sebi namen: je le sredstvo, medtem ko so končni cilj nujno potrebne produktivne investicije.

Pomankljivosti modela *dirigiste*

Kljub nekaterim pozitivnim elementom, kot sta predlog za krepitev evropskih raziskovalnih in socialnih politik ter usklajevanje evropske cene dela, tudi model *dirigiste* ni niti ustrezen niti zadosten za prihodnji razvoj EU. Zamisel, da bi razsvetljeni nadsacionalni tehnokrati skrbeli za skupni ekonomski razvoj držav članic, je nekaj, kar je kritiziral že Jean Monnet. To ne pomeni, da država ne more odigrati pomembne razvojne vloge v razmerah tržnega gospodarstva in tudi ne tega, da več države pomeni manj trga in obratno. Ponuditi in spodbujati bi moral nastanek različnih, med seboj konkurenčnih razvojnih politik in spodbujati več iniciative od spodaj, česar model *dirigiste* ne predpostavlja. Namesto iskanja in izbiranja prihodnjih nacionalnih ali evropskih šampionov bi morale ekonomske politike ohraniti svojo nevtralno, agnostično vlogo do posameznih gospodarskih panog in družb.

Hkrati pa bi morale politike zagotavljanja prostega trga in konkurenčnosti izdelati tudi pozitivne instrumente, kot so podpora nastajajočim podjetjem v obliki množice javnih skladov tveganega kapitala, decentralizirane in eksperimentalne oblike partnerstva med javnim sektorjem in zasebno iniciativo ter vrsta drugih politik in institucionalnih inovacij, ki bi krepile razvoj lokalnih, regionalnih in nacionalnih gospodarstev.

Alternativni model

Ker ne nemški ne francoski model ne predpostavljata vrste manjkajočih institucij in politik, se je treba vprašati, ali obstaja tudi alternativni model oziroma modeli, ki bi lahko uspešno izkoristili produktivne, podjetniške in druge ustvarjalne aktivnosti, hkrati pa presegli vse večje razlike med privilegiranimi insiderji in čedalje večjo množico izključenega prebivalstva.

Namesto vztrajanja pri enem modelu za vse bi moral biti alternativni model bolj pluralen, bolj vključujoč in bolj raznolik, kot sta trenutna predloga na mizi. Poleg tradicionalnih modelov je treba vzpostaviti nove modele financiranja nastajajočih podjetij, predvsem z ustanavljanjem javnih skladov tveganega kapitala. Širiti se mora dostop do proizvodnih sredstev, financiranja, tehnologij in trgov. Obsežna podpora mora biti namenjena stalnemu usposabljanju na delovnem mestu in na prehodu z enega delovnega mesta na drugo. Vzpostaviti je treba na stalnih inovacijah temelječe gospodarstvo v decentraliziranih javno-zasebnih partnerskih oblikah. V tem kontekstu bo treba oživiti razpravo ne le o tem, kako povečati javne in zasebne prihranke, ampak tudi o tem, preko kakšnih institucionalnih oblik takšne prihranke usmeriti v dolgoročne produktivne investicije.

Namesto enega modela za vse potrebuje Evropska unija večjo institucionalno pestrost in večjo možnost pobud od spodaj. Pozitivno je, da vsaj francoski predlog vrača na mizo razpravo o evropski socialni dimenziji. Od tod naprej pa bo treba sedanja predloga bistveno bolj domisliti in ustvarjalno dopolniti, če naj resnično najdemo odgovore na izzive in potrebe lokalnih, regionalnih in nacionalnih skupnosti ter držav članic EU.